

Stockholm den 1 februari 2021

R-2020/1908

Till Socialdepartementet

S2020/06592

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 30 september 2020 beretts tillfälle att avge yttrande över betänkandet Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47).

Bakgrund

Regeringen beslutade den 6 april 2017 att tillsätta en särskild utredare för att göra en översyn av socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och vissa av socialtjänstens uppgifter. Syftet med uppdraget var att utforma en socialtjänst som bidrar till social hållbarhet med individen i fokus och som med ett förebyggande perspektiv ger människor lika möjligheter och rättigheter.

Barnperspektivet ska förtydligas utifrån Barnkonventionen.

Sammanfattning

Advokatsamfundet har läst betänkandet främst utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv och har i huvudsak ingen erinran mot förslagen med undantag för vad som framgår av synpunkterna nedan.

Synpunkter

Ej verkställda domar och beslut

Att domar och beslut om bistånd verkställs och att detta sker inom skälig tid är centralt ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Det är därför viktigt att det finns sätt att följa upp i vilken utsträckning kommunerna fullgör sina skyldigheter i det avseendet och effektiva sanktioner när så inte är fallet. I betänkandet föreslås emellertid att tiden för kommunerna att rapportera ej verkställda beslut till tillsynsmyndigheten ska förlängas och att bestämmelserna om sanktioner i form av särskild avgift ska tas bort.

Advokatsamfundet ifrågasätter inte att dagens regelverk har brister och att de särskilda avgifterna inte alltid är verkningsfulla på det sätt som ursprungligen var syftet med dessa. Att avgifterna helt avskaffas och att rapporteringstiden förlängs till det dubbla på det sätt som föreslås framstår dock inte som en tillfredsställande lösning. Särskilt inte mot bakgrund av de slutsatser som redovisas i betänkandet där Riksrevisionen så sent som 2019 gjorde bedömningen att rapporteringsskyldigheten och den särskilda avgiften bidragit till att öka rättssäkerheten för de enskilda. Advokatsamfundet saknar i denna del en mer djupgående analys av vilka effekter ändringarna skulle få för rättssäkerheten och vilka alternativa lösningar som skulle kunna övervägas i stället för de förslag som presenteras i betänkandet.

Om barnet inte vill framföra sina åsikter bör hans eller hennes åsikter så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt

När en åtgärd rör ett barn ska barnet enligt 11 kap. 10 § första stycket SoL få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Av tredje meningen samma stycke följer att om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Enligt betänkandets förslag ska sistnämnda bestämmelse upphävas.

Advokatsamfundet instämmer i att det är viktigt att respektera om ett barn väljer att inte framföra sin åsikt, men anser att det kan ifrågasättas om den föreslagna ändringen är det bästa sättet att uppnå detta. Som påpekas i betänkandet kan det finnas många skäl till att ett barn väljer att inte framföra sin åsikt. Det kan exempelvis handla om att barnet befinner sig i en svår lojalitetskonflikt gentemot sina föräldrar eller att barnet inte känner förtroende för socialtjänsten. Vidare finns många tänkbara situationer där ett barn inte har förmåga eller av annan anledning är förhindrat att framföra sin åsikt. Dessa förhållanden kan dock förändras över tid. Ett upphävande skulle i det perspektivet kunna få till konsekvens att barnets åsikter inte blir klarlagda, trots att barnet faktiskt önskar stöd och hjälp. Vidare riskerar ett upphävande att medföra att barnets initiala ovilja att framföra sin åsikt skulle kunna tas till intäkt för att barnet även fortsättningsvis kommer ha samma inställning, utan att så är fallet.

Av dessa skäl anser Advokatsamfundet att det bör övervägas ett tillägg till nämnda bestämmelse som anger att barnets val att inte framföra sin åsikt ska respekteras, snarare än att bestämmelsen upphävs enligt betänkandets förslag.

Samtal med barn utan vårdnadshavarens samtycke

Förslaget att socialtjänsten ska kunna höra ett barn inför beslut om att inleda utredning, oavsett ålder, utgör en betydande inskränkning av vårdnadshavarens bestämmanderätt och ett intrång i både barnets och vårdnadshavarens integritet. En sådan lagändring kräver noggranna proportionalitetsöverväganden och det måste finnas starka skäl för att en myndighet ska få ingripa på det sättet. Samtidigt kan det i vissa fall vara viktigt att snabbt och utan föregående information till vårdnadshavare få klarhet i om ett barn far illa samt om omedelbara åtgärder behöver vidtas.

Betänkandets förslag får förstås som att det främst tar sikte på yngre barn som inte själva kan ge sitt uttryckliga samtycke till att prata med socialtjänsten, eftersom det redan i dag finns möjlighet för socialtjänsten att utan vårdnadshavarens samtycke samtala med barn som på grund av sin ålder och mognad själv kan avgöra om han eller hon vill delta i ett sådant samtal. Det måste i det sammanhanget beaktas att yngre barn är särskilt sårbara och ofta helt saknar möjlighet att värna om sina egna rättigheter. Samtal med sådana barn – utan vårdnadshavarens samtycke – bör enligt Advokatsamfundets mening komma i fråga endast i undantagsfall, exempelvis då ett omedelbart omhändertagande med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, övervägs.

För att tillgodose vårdnadshavarens bestämmanderätt och för att trygga att barnets rättigheter tas till vara är det i dessa fall inte heller tillräckligt att vårdnadshavaren endast informeras i efterhand, utan ytterligare åtgärder bör vidtas för att säkra att barnets rättigheter tas till vara. Det kan exempelvis övervägas om ett särskilt ombud som närvarar vid samtalet ska utses för barnet på liknande sätt som en särskild företrädare i vissa fall utses för barn i brottmål. Om samtal äger rum inför ett ställningstagande om ett omedelbart omhändertagande enligt LVU skulle ställföreträdare kunna utses för barnet redan i det stadiet.

Advokatsamfundet anser att dessa frågor behöver övervägas och analyseras mer ingående i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Insatser utan föregående behovsprövning till barn över 15 år utan samtycke från vårdnadshavare

Att insatser beviljas barn över 15 år efter behovsprövning utan vårdnadshavarens samtycke är redan möjligt enligt gällande lagstiftning. En risk med att bevilja insatser utan behovsprövning och utan vårdnadshavarens samtycke enligt vad som föreslås i betänkandet är att insatsen på ett eller annat sätt strider mot vårdnadshavarens värderingar eller bedömning av barnets bästa eller behov. Om ingen prövning av barnets behov av insatsen görs kommer inte heller vårdnadshavarens inställning att vägas in i bedömningen.

Vidare framgår inte av förslaget vilka insatser som kan komma att erbjudas utöver de som uttryckligen inte kommer att omfattas. Detta skapar en osäkerhet och är en brist i förutsägbarhet av lagförslagets konsekvenser. Barnets intresse eller egna uppfattning om behov av en viss insats måste här vägas mot föräldrarnas intressen och bestämmanderätt. Det är därtill svårt att se nyttan av att ett barn över 15 år deltar i en insats mot vårdnadshavarens vilja om behov av insatsen saknas. I fall där behov av insatsen finns bör insatsen i stället kunna beviljas efter en behovsprövning. Nyttan av förslaget överväger enligt Advokatsamfundets mening alltså inte inskränkningen i vårdnadshavarens bestämmanderätt.

Tiden för uppföljning förlängs efter avslutad utredning och placering av barn

Det är angeläget att socialtjänsten ges rätt till behövlig uppföljning av barnets situation efter en avslutad utredning eller avslutad placering, under längre tid än två månader. Sex månader framstår som en minimitid för att kunna säkerställa att situationen för barnet fungerar. Barnets och föräldrarnas rätt till privatliv får här stå tillbaka för den än tyngre vägande rätten för barnet till stöd, skydd och omvårdnad.

Barnombud

Frågan om barnombud nämns i utredningen samt att behovet ska utredas närmare, vilket är angeläget. Det ska dock påpekas att ett barnombud aldrig kan fylla samma funktion som en ställföreträdare eller ett offentligt biträde. I ärenden där vård med stöd av LVU övervägs ska enligt Advokatsamfundets uppfattning en ställföreträdare eller ett offentligt biträde förordnas för barnet, helst redan vid utredningens inledning.

Gallring av barnakter

Det är angeläget att ett utsatt barn kan ta del av vilka tidigare insatser som genomförts av socialtjänsten. Även barn som inte har varit placerade kan som vuxna ha ett stort intresse av att ta del av vilka åtgärder som övervägdes samt vidtogs i barndomen. Advokatsamfundet ser därför positivt på betänkandets förslag i denna del.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander